

ΣΚΕΨΕΙΣ

ΕΠΙ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣΤΙΚΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

ΚΑΤΑΝΑΓΚΑΣΤΙΚΟΣ ΕΠΙΛΟΓΟΣ¹

Διατριβή δημοσιευθεῖσα ἐν τῇ «Ἀκροπόλει» (2 Μαρτίου) ὑπὸ τοῦ κ. Σ. Σπάθη καὶ ἀποβλέπουσα τὸ ἄρθρον μου περὶ Ἑκκλησιαστικῆς μουσικῆς, προδίδει παρανόησιν αὐτοῦ εἰς τινὰ σημεῖα, καὶ μὲ ἀναγκάζει, ὅχι νὰ ἀπαντήσω εἰς τὴν διατριβὴν ταύτην, ἀλλὰ νὰ δώσω τὰς ἀναγκαίαις διασαφήσεις ἐπ' αὐτῶν, καὶ μόνον ἐπ' αὐτῶν τῶν σημείων, ἐκ φόβου μήπως καὶ δι' ἄλλους ἀναγνώστας τὰ σημεῖα ταῦτα ἦσαν ἀσαφῆ, μολοντί ἐνδομύχως δὲν τὸ πιστεύω. Θὰ περιορισθῶ εἰς τὸ δευτέρον ἡμισυ τῆς διατριβῆς, καθόσον τὸ πρῶτον εἶναι ἡ μουσικὴ βιογραφία τοῦ κ. Σπάθη, εἰς τὴν ὁποίαν δὲν δύναται τις νὰ ἔχη ἀντίρρησην.

1) Τὰ ἐν τῇ «Εἰκ. Ἑστία» γραφέντα μου ἀποτελοῦν ἄρθρον καὶ ὄχι διατριβὴν. Ἐξέφραζον κρίσεις ἐπὶ τῆς σημερινῆς θέσεως τῆς μουσικῆς ἐν ταῖς Ἑκκλησίαις μας καὶ συνεπῶς ὠμίλησα καὶ περὶ τῆς μουσικῆς τοῦ κ. Σπάθη, βεβαίως δὲ οὐδεὶς ἀναγνώστης διέκρινεν ἐν αὐτῷ φράσιν τινὰ ἀσεβῆ πρὸς τὸ ἄτομον τοῦ κ. Σπάθη, τὸ ὁποῖον δὲν ἤμπορῶ πρᾶν νὰ σέβωμαι, φράσιν κατάλληλον διὰ νὰ δώσω εἰς αὐτὸν ἀφορμὴν ὅπως μετατοπίσῃ τὸ ζήτημα, καὶ τὸ πραγματευθῆ μὲ ὕψος ὄχι πολὺ ἀκαδημαϊκόν.

2) Μὲ τὴν ἔκφρασιν *γνήσιον μέλος* δὲν ἐννοῶ μέλος παλαιὸν ἀνευρεθὲν ὑπ' ἐμοῦ εἰς βιβλιοθήκας καὶ εἰς μοναστήρια κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ σήμερον ψαλλόμενα, ἀφοῦ, ὡς θὰ ἐνόησαν ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀναγνώσται, δὲν ἔχω ἀξιώσεις *ιστορικάς*, ἀλλὰ ἐξετάζω τὴν σημερινὴν μουσικὴν, ὡς ἔχει, ὑπὸ ἐποψίν ἀποκλειστικῶς *τεχνικήν*. *Γνήσια μέλη* ἐνόουν ἀπλούστατα τὰ σήμερον παραδεδεγμένα ὑπὸ τῆς Ἑκκλησίας, καὶ ψαλλόμενα, καὶ τυπωμένα εἰς τὰς Ἀνθολογίας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἀποτελεσθέντα καὶ παρηλλαγμένα, τὰ ὁποῖα ψάλλονται ἐν τῇ Χρυσοσπηλαιωτίσῃ. Διὰ νὰ ἦμαι ἀκόμη σαφέστερος, μέλος *μὴ γνήσιον* ἐννοῶ π. χ. τὸ *Ταῖς Πρεσβείαις*, ὅπως ψάλλεται ἐν τῇ ῥηθίσει Ἑκκλησίᾳ, μὲ τονιαστὸν διάστημα μεταξύ πέμπτης καὶ ἕκτης, ἀντὶ τοῦ ἡμιτονίου, τὸ ὁποῖον ἔχει τὸ *γνήσιον* μέλος. Ἐλπίζω, ὅτι ὁ κ. Σπάθη ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου δὲν θὰ θελήσῃ νὰ μὲ ὑποβάλῃ εἰς τὸν κόπον νέας διασαφήσεως, διότι, κάτοχος ὢν, ὡς λέγει, τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, δὲν ἀμφισβάλω, ὅτι εἶνε ἐν γνώσει τῆς διαφορᾶς ταύτης, καὶ ὅτι μόνον χάριν ἀρμονικῆς εὐκολίας ἔλαμε τὴν θυσίαν τοῦ τόσον χαρακτηριστικῶ ἐκείνου ἡμιτονίου.

3) Ἡ φράσις *φωνητικὰ κοιλώματα* οὐδαμῶς τοῦ ἄρθρου μου ὑπάρχει.

4) *Υπέμμαχος τῆς ὀνομασίας* οὐδαμῶς τοῦ ἄρθρου φαίνομαι νὰ ἦμαι, καὶ μάλιστα *φαντασιόπληκτος*. Δυστυχῶς βλέπω, ὅτι ὁ κ. Σπάθη δὲν ἀνέγνωσε τὸ ἄρθρον μου προσεκτικῶς, καὶ εἰς τοῦτο θὰ χρεωστῆται χωρὶς ἄλλο καὶ ἡ *σύγχυσις καὶ τὸ χάος*, τὰ ὁποῖα εἶδον ἐν αὐτῷ.

5) Ζητῶ *καλλιέργειαν καὶ ἐξευγενισμόν*

τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ πεφωτισμένου καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος. Βεβαίως πεφωτισμένου ὑπὸ τοῦ φωτὸς τῆς σημερινῆς καλλιτεχνίας, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς ἄλλας κατωτέρας μορφὰς καλλιτεχνικοῦ αἰσθήματος, αἱ ὁποῖαι ἔχουν τὴν ἔδραν τῶν εἰς τοὺς δρόμους καὶ τὰ ὠδὶκα καφενεῖα, καὶ αἱ ὁποῖαι ἐμφωλεύουσιν δυστυχῶς πολλὰς καὶ εἰς τὴν καρδίαν τῶν ψαλλτῶν μας.

6) *Διόρθωσιν τοῦ κακοζήλου ὕψους εἰς τὸ ὁποῖον ψάλλεται πολλάκις*. . . Δὲν δύναμαι νὰ ἐννοήσω, τί δὲν ἐννοεῖ ὁ κ. Σπάθης ἐδῶ.

7) *Καὶ καθαρισμόν αὐτῆς ἀπὸ τῶν βυζαντινισμῶν, οὕτως εἰπεῖν*. . . Εἰς τινὰ μέλη, ἰδίως εἰς τὰ ἀργά, ὑπάρχουν κατὶ τερερέ, νενανέ, καὶ ἄλλαι φράσεις ἀνούσιοι διὰ τὴν σημερινὴν ἀκοήν, τὰς ὁποίας ὑποθέτω δὲν εἴμεθα ὑποχρεωμένοι νὰ ψάλλωμεν χωρὶς διὰ τοῦτο νὰ γινώμεθα *παλιμβολοὶ νεωτερισταί*.

8) Οὐδαμῶς τοῦ ἄρθρου μου προτείνω *ἀρμονισμόν τῶν βυζαντινῶν μελῶν εἰς τὸ εὐρωπαϊκὸν ὕψος*. Τοῦτο πάλιν εἶνε *παρανόησις* τῆς ἐπομένῃς ιδέας μου. Εἶπον, ὅτι προτιμότερον νὰ γράφωμεν μουσικὴν κατ' ὅλα εὐρωπαϊκὴν, (εἶδος Χαβιαρά, Ρωσικῆς κτλ.) παρά βυζαντινὴν κακῶς ἡρμονισμένην.

Εἶνε φανερόν, ὅτι ὀλίγον περισσοτέρα καλὴ θέλησις εἰς τὴν κατανόησιν τῶν ιδεῶν, τὰς ὁποίας πρόκειται νὰ κατακρίνωμεν, δὲν θὰ ἔβλαπτε κανένα, καὶ θὰ οἰκονόμει καὶ κάμποσον πολυτίμον χρόνον.

9) Ὁ κ. Σπάθη δὲν εὐρίσκει σοβαρὸν τὸ μέτρον τῆς βαθμιαίας μεταβάσεως ἀπὸ τῆς εὐρωπαϊκῆς μουσικῆς εἰς τὴν βυζ. τετραφωνίαν, ἀλλὰ θὰ προτιμᾷ βεβαίως τὴν διὰ μιᾶς εἰσαγωγὴν πλήρους συστήματος, καὶ τὸ ὄνειρόν του τοῦτο ὁμολογῶ, ὅτι εἶνε ὠραιότερον τοῦ ἰδικοῦ μου — ἀλλὰ ἀπαιτεῖται νὰ ὑπάρχῃ τοιοῦτο σύστημα. Τοιούτου δὲ μὴ ὑπάρχοντος μέχρι τοῦδε εἰς τὰς Ἑκκλησίας μας — ἐλπίζω, ὅτι ἡ μουσικὴ τῆς Χρυσοσπηλαιωτίσεως δὲν ἔχει τοιαύτας ἀξιώσεις — δὲν ἐννοῶ, τί ἀστεῖον ἔχει ἡ εἰσαγωγὴ μελῶν τινῶν βυζαντινῶν ἐπιτυχῶς ἡρμονισμένων εἰς μίαν λειτουργίαν συγκειμένην κατὰ τὰ ἄλλα ἀπὸ μουσικὴν, οἷα ἡ τῆς Ἀγ. Εἰρήνης καὶ τοῦ Ἀγ. Γεωργίου. Ἄλλως εἰς τὴν τοιαύτην ἀνάμικτον περίσδον, τὴν ὁποίαν ὁ κ. Σπάθη *χαρκτηρίζει* ὡς ἀστείοντητα, εὐρίσκειται καὶ ἡ μουσικὴ τῆς Χρυσοσπηλαιωτίσεως, ἂν ἐπιεικῶς παραδεχθῶμεν, ὅτι τινὰ τῶν μελῶν τῆς εἶνε βυζαντινά, καθόσον τὰ λοιπὰ πάντως δὲν εἶνε.

10) . . . ἡ *βελτίωσις τοῦ καθεστῶτος διὰ τῶν ἔργων καὶ οὐχὶ διὰ ψιλῆς ἀναγραφῆς γυνῶν ἐν περιοδικοῖς*. . . λέγει ὁ κ. Σπάθη. Ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀναγνώσται βεβαίως ἐνόησαν ἐκ τοῦ ἄρθρου μου, ὅτι ὅπισθεν τῶν *λόγων μου* κρύπτονται καὶ ἔργα, τὰ ὁποῖα ἀναμένουν τὴν εὐκαιρον περίστασιν, ὅπως ὑποβληθῶσιν εἰς τὴν κρίσιν τοῦ κοινῶ. Ὡστε ἦτο περιττὸς μεταξὺ τῶν ἄλλων καὶ ὁ ὑπανιγμὸς οὗτος.

Παρακαλῶ μάλιστα τὸν κ. Σπάθη νὰ βεβαιωθῆ, ὅτι τρέφω ἰδιαιτέραν ἀντιπάθειαν πρὸς τὰ *λόγια*, καὶ ὅτι τὰ ἀνωτέρω οὐδέποτε θὰ ἔγραψον, ἂν δὲν εἶχον νὰ πληρῶσω ἀπέναντι τῆς «Εἰκ. Ἑστίας» τὴν εὐθύνην τῶν γραφομένων μου. Μολοντί δὲ δὲν ἀνετράφη ἐν τῇ *θεοκρατικῇ ἐπογῇ* τοῦ Ἑθνους ἀλλὰ εἰς νεωτέρα, ἐδιδάχθη, ὅταν πραγ-

ματεύωμαι γενικὰ ζητήματα νὰ μὴ θίγω ἀνευλαδῶς τὰ πρόσωπα — ἀρετῆ, τὴν ὁποίαν ἔπρεπε νὰ μᾶς διδάσκωσιν οἱ πρεσβύτεροι.

ΣΤΑΜ. Δ. ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΗΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΑΝΑΛΕΚΤΑ

Ἡ θερμοκρασία τῶν ὑψίστων ὀρέων.

Ὁ Ρῶσος ἐξερευνητῆς Μάρκωβ, ὅστις κατὰ τὸ 1888 ἀνέβη ἐπὶ τοῦ ὄρους Ἀραράτ (5157 μέτρα ὕψος) εἶχεν ἀφήσει ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὄρους θερμομέτρον σημειῶν τὴν ἐλαχίστην θερμοκρασίαν, ἵνα ἄλλοι ἐξερευνηταί, οἵτινες θὰ ἤρχοντο κατόπιν αὐτοῦ δυνηθῶσι ν' ἀναγνώσωσι τὰς ἐνδείξεις του. Τοῦτο δὲ καὶ συνέβη· ἀξιωματικοὶ τινες ἐνὸς παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ Ἀραράτ σταθμεύσαντος συντάγματος τῶν Κοζάκων ἀνέβησαν πρό τινος ἐπὶ τοῦ ὄρους καὶ εὔρον, ἀφοῦ αἰσιῶς ἔφθασαν μέχρι τῆς κορυφῆς, τὸ ὑπὸ τοῦ Μάρκωβ ἐγκαταλειφθὲν θερμομέτρον καὶ ἐπιστοποίησαν ὅτι ἐδείκνυε 50 βαθμοὺς ὑπὸ τὸ μηδέν. Συσχετίζον τὸ συμβάν τοῦτο παρατηρεῖ τὸ περιοδικὸν «Γῆ καὶ οὐρανός», ὅτι πολλοὶ φίλοι τῶν Ἀλπεων, οἵτινες κατ' ἔτος πρὸς διασκέδασιν ἀναβαίνουσιν ἐπὶ τῶν ὑψηλῶν ὀρέων, δύναται δι' ὀλίγων ἐξόδων νὰ παράσχωσιν εἰς τὴν ἐπιστήμην σπουδαίας ὑπηρεσίας, ἐὰν ὡς ἔχνος τῆς παρουσίας των ἐπὶ τῶν κορυφῶν, ἀφίνωσιν ἀπλοῦν θερμομέτρον τῆς ἐλαχίστης θερμοκρασίας, οὗτινος αἱ ἐνδείξεις θὰ σημειῶνται ὑπὸ τῶν ἀναβαίνόντων τὸ ἐπόμενον ἔτος.

Τὸ ταξίδιον τοῦ Φοίνικος.

Ἐν τῷ περιοδικῷ τῆς ἀεροναυτικῆς καὶ φυσικῆς τῆς ἀτμοσφαιρας δίδει ὁ Δρ. Α. Βέρσον λίαν ἀξιοσημειώτους ἀθηντικὰς πληροφορίας περὶ τοῦ τελευταίου καὶ σημαντικωτάτου αὐτοῦ ταξιδίου διὰ τοῦ ἀεροστάτου «Φοίνιξ», φθάσας εἰς τὸ ἀνώτατον τῶν μέχρι τῆς σήμερον διανυθέντων ὑψῶν, ἦτοι εἰς 9125 μέτρα ἄνω τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

Πρωτοφανὴς ἀκρομεγαλία.

Πρωτοφανὴς ἀκρομεγαλία παρετηρήθη ἐσχάτως εἰς ἐν τῶν νοσοκομείων τῆς Κοπεγχάγης, ὡς γράφει ὁ Δρ. Γιάνκοφον εἰς τὸ «Ἀρχεῖον τοῦ Βίρχωβ». Πρόκειται περὶ τριετοῦς κορασίου τοῦ ὁποίου μέλη τινὰ (ἰδίως ἡ ρίς, τὸ κάτω χεῖλος, τὰ ὠτα, αἱ χεῖρες καὶ οἱ πόδες) παρουσιάζουσιν ἔκτακτον προῖοντα ἀνάπτυξιν. Εἰς τὸ κοράσιον τοῦτο ἡ ἀκρομεγαλία δὲν ἀνεπτύχθη, ὡς συνήθως εἰς τὰς τοιαύτας περιπτώσεις, κατόπιν, ἀλλὰ συνεπῆρχεν ἐκ γενετῆς· μόλις ἦλθεν εἰς φῶς εἶχε τόσον παράδοξον ἐξωτερικόν, ὥστε δὲν ἐπετράπη εἰς τὴν μητέρα τῆς νὰ τὴν ἴδῃ. Ἐξυγιζε 3250 γραμμ. καὶ εἶχε μήκος 51 ἐκατοστῶν τοῦ μέτρου. Ἰδίως ὑπερβολικὴν αὐξήσιν δεικνύουσιν οἱ πόδες· καλυπτομένου τοῦ λοιποῦ σώματος νομίζει τις ὅτι ἔχει πρὸ αὐτοῦ πόδας ὀκταετοῦς παιδίου. Κατὰ τὰ λοιπὰ εἶνε τὸ σῶμα τοῦ παιδίου σχετικῶς μικρὸν διὰ τὴν ἡλικίαν του. Εἶνε λίαν σοβαρὸν καὶ οὐδέποτε γελᾷ. Οὐδέποτε ἐδοκίμασε νὰ ὀμιλήσῃ καίτοι φαίνεται λίαν ἔξυπνον. Τὰ ὑπερμεγέθη ἐκ τῶν μελῶν του δὲν θὰ τῷ παράσχωσι πιθανῶς ἄλλας δυσκολίας ἢ τὰς ἐκ τοῦ βάρους των.

¹ Ἴδε ἀριθ. 9.